

Een fotograaf die van en een zwarte zeemeermin houdt

TEKST:
RON DE VOS
FOTO'S:
AART KLEIN

Aart Klein is 85 jaar oud en fotograaf van beroep. Als je met hem praat is het net of je een fotoboek doorbladert. Een fotograaf of filmer is geen prater; ze maken beelden en die vertellen wat zij vinden. Zo praat hij ook over het aakje, dat hij dertig jaar geleden via Stofberg heeft gekocht. Het aakje 'Johanna', dat naar zijn vrouw is genoemd, is naast een schip ook een foto. Een gebeurtenis met Johanna zou de aanleiding vormen tot een definitieve beslissing met fotografische consequenties.

ZEEMEERMINNEN

We zitten in zijn huis aan de Amstel. De hoge en ruime kamers vertellen dat men in het verleden nog waarde hechtte aan het wijdse. Een doos met de zwart-wit foto's ligt open op tafel.

Op het roer een zeemeermin. In de winter haalt hij haar altijd in huis. 'Ik ging per ongeluk zeemeerminnen verzamelen; een Weense van koraal, een gebakken zeemeermin uit Praag, zwarte zeemeerminnen uit Peru waarop je kan fluiten, maar ook één uit de Bijenkorf. Ik wilde een zwarte zeemeermin op het roer hebben, maar dat heeft iedereen me afgeraden, omdat het ongeluk zou brengen. Anton Rovers, de kunstenaar, heeft er één voor ons gehakt, maar deze kent verschillende kleuren. Een zwarte had ik toch mooier gevonden.'

Aart Klein is de fotograaf die beroemd is geworden om zijn zwart-wit opnames. De foto's vertegenwoordigen de expressionist in hem, zodat je altijd de neiging hebt om te vragen wat erachter

steekt. Om een antwoord te vinden kan je de foto ook als een miniscuul deeltje van de tijdbalk zien, maar vooral als die al 85 jaar lang is, wordt de nieuwsgierigheid alleen maar groter.

START

Zeiland op het Kinselermeer met een BM. Zijn vader had die in de kelder gebouwd. 'Mijn vader was chef van de timmerwinkel van de Stoomvaartmaatschappij Nederland. Hij heeft er ook voor gezorgd dat ik op mijn negentiende met het stoomschip 'De Koningin der Nederlanden' als schrijver mee naar Indië mocht. Ik deed de administratie op een typemachine met een hele lange wagen, die bij het rollen van het schip als een gek heen en weer slingerde. Bij die aanblik werd ik zo ziek als een hond. De hoofdadministrateur liet een Javaanse jongen komen met een terrine waarin bouillon klotste. 'Vreet,' zei hij. Ik heb de bouillon naar binnen gewerkt en vanaf die tijd heb ik alleen

een witte aak

nog maar genoten van de zeereis.' Een jongeman in een kano. Het is de kano waarin hij samen met zijn aanstaande over het Noordhollands Kanaal roeide. Ze trouwden in 1936.

BOOTJES FOTOGRAFEREN

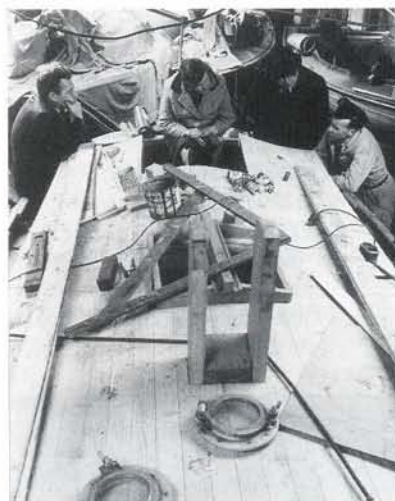
Mannen in pakken met een scherpe vouw in de broek en de hoed op één oor. 'Ik werd de papparatie van Polygoon. Branden en andere belangrijke gebeurtenissen, maar op zondag fotografeerde ik, in plaats van cricketwedstrijden, zeilwedstrijden op de Kaag en op de Braassem.' Zijn werkzaamheden kwamen tijdens de slag om de Grebbeberg in 1940 abrupt ten einde. De directie van Polygoon zou een aangetekende brief sturen. 'Ik heb de hele dag op het postkantoor zitten wachten. Toen de brief eindelijk kwam, bleek het mijn ontslagbrief te zijn.' Hij zou later nog vaak met zijn aakje naar dat gebied terugkeren. Zwarte rook boven wit puin. Hij werd fotograaf in Den Haag. De oorlog barst-

te voor hem in alle hevigheid los. Zijn foto's werden beoordeeld door de Duitse bezetter; een wit plakkertje betekende dat ze gepubliceerd konden worden, groen was twijfelachtig, maar rood mocht pertinent niet. Uit wanhoop is hij toen in Haarlem bruidsparen gaan fotograferen. 'Op een gegeven ogenblik kreeg ik ook een bericht dat 'Ich sofort ins Reich geschickt werden muss.' Ik kwam in Halle terecht en zou verder naar het oosten getransporteerd worden, ware het niet dat ik de trein miste. Ik meldde me aan bij het Arbeidsbureau aldaar. Ik kon meteen aan de slag. Ik kwam terecht bij een fotograaf die alleen maar jongens fotografeerde die naar het Oostfront moesten; kleine foto's voor vrienden, grote voor de familie. Ze wisten dat ze geen enkele kans maakten om terug te keren. Ik moest met een penseeltje die foto's retoucheren. Ik mocht voor een dag of drie naar Holland op voorwaarde dat als ik niet terug zou komen, een ander daarvoor zou moeten boeten; ik ben toch

maar gebleven. Ik dook onder en voegde me bij de verzetsgroep 'Rolls Royce' onder leiding van Albert Helman, de schrijver. Daaruit organiseerden de fotografen en filmers zich, zoals Maria Austria en Herman Jonker in de groep Partizane Camera, Particam.' Toen Aart in 1956 met die groep stopte, werd hij, alsof een leeg fotorolletje belicht moest worden, uitgenodigd om met de lemsteraak 'Grietje Bosker' van zijn vriend Geert Teerling mee te varen. Het was één van de eerste aken die door Stofberg in Aalsmeer was gebouwd. Aart werd verliefd op het traditionele schip en het water trok.

Een aakje onder de hemel. De foto's werden maritieme beelden. Hij vroeg aan Stofberg om ook eens voor hem naar een scheepje uit te kijken. 'Niet zo groot', had hij er nog aan toegevoegd. Een paar maanden later belde Stofberg

Een recreatiewoning op een fundamente van staal.

De bespreking. Midden Johanna rechts Stofberg.

hem op: 'Neem maar meteen geld mee. We gaan naar bruggewachter Leiseboer van de Veenlustdraai in Assen, daar ligt iets wat ik wil verbouwen en jij wel mooi zal vinden.' Aart vond het niets. Een veredeld houten vakantiehuisje op een fundament van ijzer. Stofberg haalde hem over met de woorden: 'Daar maak ik wel wat moois van.'

EEN BESPREKING OVER HET AAKJE

Er is nooit een tekening van het bootje gemaakt. Stofberg had dat niet nodig. 'De eisen, die ik eraan stelde, waren summier. Ik moest ergens op het schip

Aat en de zeemeermin.

De zeemeermin.

koken, wassen en met vier mensen slapen. Ook kwam er een motor in. Ik wilde een diesel, maar die bleek te groot te zijn, dus werd het een Albin benzine-motor. Wat ik bijzonder aan het aakje vond, waren de twee prachtige lange zeezwaarden. Aart samen met de zeemeermin. De eerste tocht ging Stofberg mee om hem de kneepjes te leren, daarna moest Aart het maar alleen roeien. 'We waren betrekkelijk jong met het bootje begonnen. Johanna was 50 en ik 55. Ik heb het scheepje in Aalsmeer bij Tas neergelegd en daar ligt ze nog. Ik begon me te interesseren voor de geschiedenis van het aakje. Het is ongeveer in 1920 bij Wildschut aan het Gaastermeer gebouwd voor het vervoer van

Het aakje op de Westeinder.

64 melkbussen. We weten er verder weinig van, omdat de familie Wildschut naar Amerika is verhuisd (Volgens Jan Brilleman zijn alle werfboeken verbrand). Voor in de boeg bevond zich een klein stalen dekje waaronder de schipper zijn keg en oliejas bewaarde. Hij voer van de ene boer naar de ander en wanneer het scheepje de 64 bussen torste, zeilde de schipper naar de melkfabriek. Bij Stofberg zijn de deuken in de boeg, die ontstaan zijn door de vele aanvaringen met de kant, eruit gehaald. In het Gaastermeer lag een eilandje waar onderduikers zaten. Als hij bij de boer melk ophaalde, bezorgde hij met het bootje daar meteen wat melk.' De oorlog komt vaak terug in de verhalen van Aart. Zwart en wit zijn uitstekend geschikt om drama's te laten zien. Zijn zwager, Kees Lindenberg, was toen toneelspeler bij het toneelgezelschap van Van Dalsum. Deze groep wilde niet onder de door de Duitsers ingestelde cultuurkamer vallen, waardoor ze hun beroep niet meer mochten uitoefenen. Op een morgen kreeg hij te horen dat ze de schouwburg gingen 'kraken' en hij zou er foto's van nemen. Vanaf die tijd is hij ook toneel en opera gaan fotograferen. Hij experimenteerde met ontwikkelaar, waardoor hij de mogelijkheid kreeg om zonder blitslicht opnames in het donker te maken. Film werd foto met de geheime formule X-100. De negatieven verkeren nog steeds in een uitstekende staat.

DE 'JOHANNA' IN HET RIET

Nadat hij met 'Particam' was gestopt en het scheepje bij Stofberg van stapel liep, maakte hij reportages voor de Spiegel en het Handelsblad. Hij trok de hele wereld door, maar was blij als hij in de weekenden naar Aalsmeer mocht om daar met zijn vrouw en zijn twee jongens in zijn scheepje op de Westeinder te zeilen.

Technische gegevens:

Type:

Melkbootje, verbouwd tot boeieraak door Stofberg.

Gebouwd:

Wildschut in 1921

Lengte:

6,30 meter

Breedte:

2,65 meter

Zeiloppervlak:

fok en grootzeil samen 27 m²

Motor:

Albin benzinemotor 10 pk.

EEN RODE ZON IN DE WIEKEN VAN EEN WINDMOLEN

Gedurende de vakanties in Friesland bedekten machtige wolkenpartijen en zonsondergangen het bootje. Het gevoel dat hij had voor zijn aakje kroop langzaam de foto binnen. Er kwam een kleuren fotocahier uit, waarin maritieme onderwerpen een voorname rol speelden. Nadat zijn actieve leven als fotograaf gestopt was, maakte hij nog enkel en alleen 'mooie' plaatjes. Het boek over zijn Amstel zag het daglicht. Het bootje onderging de nodige reparaties; nieuwe zwaarden, een nieuw dek, een nieuwe mastkoker. 'Er is onderweg nooit wat gebeurd. De reddingsboei bleef in zijn hengsels, maar verleden jaar gebeurde er toch iets dat tot een definitieve beslissing heeft geleid. Johanna stapte op het voordek, gleed uit en viel in het water. Toen toegeschoten mensen haar uit het water hesen, is er een scheurtje in haar schouder ontstaan. Nu durft ze niet meer. We hebben toen samen besloten om het aakje niet meer te fotograferen.